

Robert Devetak

»Ženske že itak povsod zmagujejo, tukaj pa ne bodo prodrle, hlač jim ne damo. Kdo bo pa potem kijklje nosil?«

Prihod hlačnega krila v Gorico

DEVETAK Robert, mag. zgodovine, mladi raziskovalec, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

391-055.2(450.367)

»ŽENSKÉ ŽE ITAK POVSOD ZMAGUJEJO, TUKAJ PA NE BODO PRODRLE, HLAČ JIM NE DAMO. KDO BO PA POTEM KIKLJE NOSIL?«

Prihod hlačnega krila v Gorico

Leta 1911 je francoski modni oblikovalec Paul Poiret v Parizu predstavil spomladansko modno kolekcijo, pri kateri so posebno pozornost pozele *jupe-culotte*, ali hlačno krilo, kot so oblačilo poimenovali na Slovenskem. Oblačilo, ki se je zgledovalo po orientalski kulturi in modi, je v kratkem času uspelo doseči trg večine evropskih držav, tudi avstro-ogrškega in s tem slovenskega. Odzivi na oblačilo, ki je zamajalo dotedanje ženske oblačilne vzorce so bili po Evropi različni in so segali od podpore do zgražanja in napadov na ženske. Članek podrobneje predstavi, kakšni so bili odzivi na prihod in nošnjo hlačnega krila na Slovenskem, s posebnim poudarkom na mestu Gorici, kjer je hlačno krilo pozeło posebno pozornost.

Ključne besede: *jupe-culotte, Paul Poiret, ženska moda, hlačno krilo, Gorica*

DEVETAK Robert, MA History, Young Researcher, Faculty of Arts, Department of History, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

391-055.2(450.367)

“WOMEN ARE ALREADY WINNING EVERYWHERE, BUT NOT HERE: WE’RE NOT GIVING THEM TROUSERS. WHO IS GOING TO WEAR SKIRTS THEN?”

Arrival of the divided skirt in Gorizia

In 1911 the French fashion designer Paul Poiret presented the spring fashion collection in Paris. Its main attraction was the *Jupe-culotte* or the divided skirt, as the garment was named in Slovenia. The garment, which was inspired by Oriental culture and fashion, soon reached most European markets, including that of Austria-Hungary and Slovenia. Reactions to the garment that shook women’s established dressing patterns differed across Europe and ranged from support to repulsion and attacks on women. The article presents reactions to the arrival and wearing of the divided skirt in Slovenia, with particular emphasis on the city of Gorizia, where this garment raised special attention.

Key words: *Jupe-culotte, Paul Poiret, fashion for women, divided skirt, Gorizia*

Jupe-culotte ali hlačno krilo

V drugi polovici 19. stoletja se je kot svetovna prestolnica mode uveljavil Pariz, od koder so se trendi širili predvsem med višje sloje po Evropi in Združene države Amerike. Slovenski prostor pri tem ni ostal izjema.¹ V tem obdobju so na trge pričela vstopati industrijsko izdelana oblačila, ki so postopoma izpodrinila domačo nošo. Nove tehnike izdelave so predvsem pri ženskih oblačilih omogočale pestro izbiro barv, krojev in okrasja. Če je velik del 19. stoletja v modnem svetu zaznamoval predvsem steznik, je prišlo v letih pred prvo svetovno vojno do sprememb, ki so vplivale na širšo družbeno in socialno sliko Evrope.² Tehnološke, socialne, ekonomske in kulturne spremembe so vplivale tako na modne trge kot na modne trende. V modni industriji so izboljšana komunikacija, transport, produkcijske metode in vse večje povpraševanje, ki so bili posledica tehnološkega razvoja, razširili ponudbo ženskih oblačil za vse družbene sloje. Vse hitrejša urbanizacija in popularnost športnih dejavnosti, avantgardna umetnost, demokratizacija, boj za volilno pravico so pri ženskah zahtevali nov način oblačenja.³ Kolesarjenje kot nova ženska športna aktivnost, je na primer zahtevala nošnjo prilagojenih kril ali hlač. Nemka Louise Max je leta 1898 v nemški ženski kolesarski reviji *Die Radlerin* med drugim zapisala da, »ženska prihodnost ni več v krilu, ampak v hlačah.«⁴ Težnja po radikalnih spremembah pri obliki oblačil se je kazala tudi v vse krajših krilih, steznik se je umaknil udobnejšim oblačilom, v javnosti so se prvič pojavile ženske v hlačah. Novi ženski modni trendi so v javnosti vzbujali tako simpatije kot kritike, nekateri so nanje gledali kot na pomembne elemente emancipacije in osvobajanja ženskega telesa, drugi pa kot na grožnjo morali in družbenemu redu.⁵

Pomlad 1911 je predvsem zaradi modnih kreacij, ki jih je oblikoval Francoz Paul Poiret, v tem oziru še posebej izstopala. Sezona 1910/1911 je po mnenju nekaterih predstavljala radikalen prelom, s katerim je moda prestopila v obdobje moderne in povzročila številne spremembe pri oblačilni kulturi.⁶ Poiret se je na začetku 20. stoletja uveljavil kot eden vodilnih svetovnih modnih

oblikovalcev in je zaslovel kot »kralj mode«.⁷ Njegova oblačila so oblikovala modne smernice in uvajala številne novosti na tem področju. Radikalno spremembo so predstavljale predvsem t. i. »straight-line« obleke, ki so hkrati pomenile zaton steznika. Leta 1912 je Poiret organiziral prvo moderno modno revijo na svetu, pri čemer se je zgledoval po teatru.⁸ Gledališča so okoli leta 1910 bila glavna prizorišča, kjer so modni oblikovalci predstavljali svoja nova oblačila in iskali navdih za bodoče trende. Gledališki igralci in igralke so nastopali v kreacijah francoskih modnih hiš in se v njih predstavljali občinstvu, ki je velikokrat obiskovalo gledališča, samo da bi videlo in spoznalo nove modne dosežke.⁹ Poleti 1910 je baletno podjetje *Ballette Russes* v Parizu uprizorilo predstavo *Scherezade*, katere premiero si je ogledal tudi Poiret. Orientalski kostumi nastopajočih so mu služili kot navdih za novo modno kolekcijo leta 1911, ki je med drugim vključevala eksotične tkanine, turbane, perje, največjo pozornost pa je poželo *Jupe-culotte* oz. hlačno krilo, orientalsko krilo ali haremsko krilo, kot so oblačilo poimenovali na Slovenskem.¹⁰ Detajlno jih je pri nas opisal časopis *Slovenec*: »Segajo različno nizko; do čevljev ali pa tudi višje, da se vidi še nekaj nogovic. Spodaj so zadržane k nogi, zaključuje pa jih lahko široka volanta. Čez te pantalone pride lahno zgornje oblačilo — različno dolgo in različnega kroja. Lahko sega do gležnjev in tako pokrije hlače. Tudi razporki so različno dolgi, spredaj ali na straneh. Nekateri imajo razporek do pasu in pri leh so hlače seveda popolnoma vidne, druge so bolj sramežljive in imajo le kratek razporek, tako da je spoznati hlače le spodaj in pri hoji.«¹¹ Z lansiranjem novega oblačila v Parizu leta 1911 je Poiret povzročil škandal evropskih razsežnosti, a hkrati nakazal smernice za prihodnost ženske mode, ki pa je v tem oziru potrebovala ponekod še precej časa, da se je uveljavila.¹² Njegove modne kreacije so ženskam omogočile, da so lahko izkoristile pridobitve modernega življenjskega sloga, kot na primer ukvarjanje s športom ter vožnjo kolesa in avtomobila.¹³ V Franciji je bilo pri nekaterih hlačno krilo videno kot nasprotovanje tradicionalni morali.¹⁴ Možnost, da bi ženske nosile hlače v javnosti, je bilo v družbi začetka 20. stoletja še večinoma videno kot neprimerno ali nedostojno, kar pa modnih hiš in trgovin ob podpori medijev ni ustavilo, da ne bi poskušale z novim oblačilom prodreti

¹ Gombač, »Modni pêle mêle« slovenske družbe med svetovnimi vojnami, str. 251-257.

² Haine, *Culture and Customs of France*, str. 119.

³ West, *A Modern(ist) Mode: Fashion, 1910, and the Limits of Modernism*, str. 69-70.

⁴ Batagelj, »Ali naj dame kolesarijo?«: kolesarke in žensko telo na prehodu iz 19. v 20. stoletje, str. 50. Glej tudi: Ebert, *Radelnde Nationen: Die Geschichte des Fahrrads in Deutschland und den Niederlanden bis 1940*, str. 122-131.

⁵ Troy, *The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France*, str. 21.

⁶ West, *A Modern(ist) Mode: Fashion, 1910, and the Limits of Modernism*, str. 69.

⁷ Bolton, Koda, *Preface: The Prophet of Simplicity*, str. 13.

⁸ Haine, *Culture and Customs of France*, str. 119.

⁹ Troy, *The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France*, str. 2.

¹⁰ Getzy, *Fashion and Orientalism: Dress, Textiles and Culture from the 17th to the 21st Century*, str. 137.

¹¹ *Slovenec*, 27. 2. 1911, št. 47.

¹² Heine, *Culture and Customs of France*, str. 119.

¹³ West, *A Modern(ist) Mode: Fashion, 1910, and the Limits of Modernism*, str. 75.

¹⁴ Troy, *The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France*, str. 21.

med odjemalke na evropskem in severnoameriškem tržišču. Hlače so osvojile celotno Evropo, o njihovem nošenju se je govorilo vsepovsod, od Španije do Ruskega carstva.¹⁵ Poiretov model hlačnega krila so posnemali ali dodelali tudi nekateri drugi francoski oblikovalci. Na slovenskih tleh so se na primer pojavile hlače modne hiše Bechoff-David. Za razliko od Poiretovega modela, ki je bil prvenstveno namenjen nošnji v zasebni sferi in znotraj salonov ali gledališč, so bile slednje oblikovane za nošnjo zunaj, saj so bile preprostejše in udobnejše.¹⁶

Jupe-culotte ali hlačno krilo – oblačilo, ki je leta 1911 sprožilo razburjenje po celotni Evropi (Österreichische Illustrierte Zeitung, 26. 3. 1911, št. 26)

Odzivi na Avstro-Ogrskem

Francoska moda je bila na Avstro-Ogrskem priljubljena in je imela veliko odjemalk ter odjemalcev predvsem med plemstvom kot tudi med vse bolj razvitim

¹⁵ *Gazzettino Popolare*, 23. 2. 1911, št. 2775; *Gazzettino Popolare*, 12. 3. 1911, št. 2789.

¹⁶ Troy, *The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France*, str. 22-23.

in številčnim meščanskim slojem.¹⁷ K širjenju modnih trendov so pomembno prispevali mediji, v obdobju pred prvo svetovno vojno predvsem tisk in fotografija. Skrbeli so za poenotenje modnih stilov in regulirali modno potrošnjo.¹⁸ O pomenu francoske mode na Avstro-Ogrskem povedo veliko že modni časopisi in njihovi naslovi – na Dunaju je izhajal *Pariser Chic*, v Pragi *Parizske mody*, v Zagrebu pa *Parižka moda*.¹⁹ Pomembno vlogo je tovrsten tisk imel tudi na Slovenskem.²⁰

Zato ni nenavadno, da je novi, hlačni modni trend Avstro-Ogrsko v marcu 1911 zajel kot vihar, ki ga v splošnem nihče ni pričakoval. O hlačnem krilu je poročalo časopisje v vseh večjih središčih države. Poleg modnih revij in časopisov je o hlačah poročalo tudi dnevno časopisje, ki je izpostavljalo predvsem dogodke povezane z nošenjem ženskih hlač in odzive na mestnih ulicah ter v javnosti. Ti odzivi so segali od podpore ter povezovanja z emancipacijo žensk do zgražanja in očitkov, da nova mestna noša ruši družbeni red. Nošnja hlač je bila prepoznana kot pomemben dokaz ženske emancipacije, česar pa v začetku 20. stoletja številni še niso mogli sprejeti.²¹ Ženska moda je bila na splošno podvržena številnim kritikam, saj so novim trendom očitali nacičkanost, bahavost, nezmernost, pretirano razgaljenost in nespoštovanje npravstvenih norm.²² Povezovalo se jo je z žensko osamosvojitvijo, športnimi dejavnostmi, kajenjem in »prosto ljubeznijo«.²³

Modno časopisje je hlačno krilo označilo za »senzacijo« in izpostavilo njegovo eleganco.²⁴ Za širjenje pariškega modnega izdelka so bile zaslužne predvsem modne trgovine, »ki so se že založile s temi novimi deli oblek in ki torej gotovo store vse, da moda prodre, ker sicer bi morali oni svoje „jupe-culotte« sušit v dimnik.«²⁵ V ta namen so podjetja poskušala novo oblačilo propagirati na tak način, da so poslala na ulice mest manekenke, oblečene v hlačna krila. Pogledi javnosti so bili različni, ponekod pa so se manekenke znašle celo v nevarnosti, saj je bil odziv negativen.

Na Dunaju se je za manekenko, ki jo je neko modno podjetje poslalo na ulice oglaševati oblačilo, zbrala truma moških in jo napadla s številnimi žaljivkami ter

¹⁷ Gombač, »Modni pêle mêle« slovenske družbe med svetovnimi vojnami, str. 40.

¹⁸ *Prav tam*, str. 35.

¹⁹ *Prav tam*, str. 251-252.

²⁰ Gombač, *Nekaj o modi v slovenskem časopisju na prelomu stoletja (1895-1915)*, str. 102-105.

²¹ Remec, *Podrgni, očedi, živali otrebi: higiena in snaga v dobi meščanstva*, str. 241.

²² *Prav tam*, str. 240.

²³ *Prav tam*, str. 240.

²⁴ *Sport und Salon*, 24. 3. 1911, št. 13.

²⁵ *Edinost*, 12. 3. 1911, št. 71.

Karikatura napada moških na ženske, ki imajo oblečeno hlačno krilo
(*Arbeiter Zeitung*, 19. 3. 1911, št. 78)

vulgarnimi izjavami, zaradi česar se je morala zateči v cvetličarno, da jim je ubežala.²⁶ V drugi polovici marca 1911 je vstop ženske v hlačnem krilu v državni zbor povzročil, da so poslanci zapustili sejo in odšli »občudovat damo, tako, da je bila zbornica skoraj prazna in seja malone nesklepčna.«²⁷ Do ostrih nastopov javnosti je prihajalo tudi ponekod drugod po državi. V Brnu na Češkem je na predstavitev novega oblačila prišla velika množica ljudi – bilo naj bi jih okoli tisoč –, ki je celo ustavila mestni promet. Ogled se je sprevrgel v demonstracije. Manekenki, ki sta predstavili novo oblačilo, sta bili deležni žvižgov in »ironičnih« komentarjev, posredovati je morala celo policija.²⁸ V *Bukowinaer Post* so marca 1911 zapisali, da v mestu Černivci v Bukovini med podporniki in nasprotniki *Jupe-culotte* divja pravi boj. Hlače je pisec označil za »modno muho« in ne za zavestno izražanje emancipacije.²⁹ Na Ogrskem so v znak protesta v Budimpešti ustanovili društvo proti hlačnemu krilu,³⁰ medtem ko je bil odziv v Zagrebu bolj pozitiven. Na Zrinjskem trgu se je okoli ženske zbrala množica ljudi, ki je bila kritična do oblačila, a se ni vedla sovražno.³¹ V slovenskem časopisju pa so zapisali, da je zagrebško občinstvo v gledališču z navdušenjem sprejelo slovensko igralko Irmo Polak, ki se jim je predstavila v hlačnem krilu.³²

Komentar k temi so pridali tudi predstavniki znanih. Neki švedski fiziolog Berg je kot prednosti nošnje izpostavil higieno, saj naj bi hlače varovale ženske pred mrazom, vetrom in mikrobi. Na drugi strani je dr. Georges Debove, član francoske medicinske akademije, poudaril, da je oblačilo v nasprotju z naravnimi zakoni

²⁶ *Arbeiter Zeitung*, 6. 3. 1911, št. 65.

²⁷ *Edinost* 23. 3. 1911, št. 82.

²⁸ *Reichspost*, 13. 3. 1911, št. 120.

²⁹ *Bukowinaer Post*, 21. 3. 1911, št. 2666.

³⁰ *Soča*, 14. 3. 1911, št. 30.

³¹ *Agrarem Zeitung*, 20. 3. 1911, št. 65.

³² *Soča*, 16. 3. 1911, št. 31.

Ena od satiričnih karikatur, ki predstavlja maskulinizirano podobo žensk, oblečenih v hlačno krilo, ob njihovem soočenju z moško publiko na ulicah mest
(*Wiener Caricaturen*, 2. 4. 1911, št. 14)

in anatomsko strukturo ženskega telesa.³³ Nova moda ni ušla niti satiričnim časopisom, ki so bralce in bralke zabavali s karikaturami, pesmimi in šalami na ta račun.³⁴

Hlačno krilo na Slovenskem

Tako kot širši avstro-ogrski prostor je tudi slovenski sledil modnim smernicam, ki so prihajale iz drugih delov Evrope, predvsem iz Francije. Modno referenčni mesti sta bili predvsem Berlin in Dunaj. Slovenci in Slovenke so prihajali v stik z modo prek specializiranega in dnevnega časopisja, ki je predstavljalo, opisovalo in oglaševalo nova oblačila. Leta 1895 je v Ljubljani izšel prvi slovenski modni časopis *Ilustrovani modni list*, modne novice pa so kasneje objavljali tudi drugi, predvsem ženski časopisi in revije – npr. *Slovenka*, *Slovenska gospodinja*, *Naša gospodinja*.³⁵ Na ta način so predvsem slovenske bralke prišle v stik s tujimi modnimi smernicami in jim velikokrat tudi navdušeno sledile, kljub številnim kritikam tako širše javnosti kot moralnih, cerkvenih avtoritet.³⁶ Dostop do novih, tujih oblek so omogočale specializirane modne trgovine, ki

³³ *Gazettino Popolare*, 28. 2. 1911, št. 2779.

³⁴ *Die Muskete: Humoristische Wochenschrift*, 6. 4. 1911, št. 288.

³⁵ *Gombač, Nekaj o modi v slovenskem časopisju na prelomu stoletja (1895–1915)*, str. 100.

³⁶ *Slovenska gospodinja*, 6. 5. 1905, št. 5. »Kako strašno bedasta je včasih moda! Nekaterne ženske pa nič ne mislijo, nič ne vidijo ter posnemajo vse, kar si je izmislila kaka imenitna gospa ali kak krojač v Parizu, na Angleškem ali na Dunaju.«; *Studen*, »Nespodobno oblečene ženske so satanovo orodje, ker po njih kakor nekaj po kači govori«, str. 90.

so se na Slovenskem pričele širiti od 90. let 19. stoletja dalje. Oglasi modnih trgovin pa so našli svoj prostor na straneh časopisja in tako v javnosti popularizirali svoje izdelke.³⁷

Vprašanje nošnje hlač pri ženskah v času prihoda *Jupe-culotte* na Slovenskem ni bilo novo. Tematiko so že v 70. letih 19. stoletja svojim bralcem predstavile *Novice*: »Ženske v hlačah. To, kar hočemo zdaj povedati v tej novici, se ne opira na znani pregovor, po katerem se od nekaterih žen, ki so gospodarice v hiši, pravi, „da hlače nosijo«. Tu ne gre za gospodstvo v hiši, ampak zato, da se ženske znebijo nadležnih kikelj in kakor moški hlače oblečejo. Žene v severni Ameriki se hočejo osvoboditi kikelj, dolgih šlepov in vsih družih burk, katere že predolgo uganjajo na kijklah po različnih modah. Zadnji teden meseca avgusta se je v Filadelfiji zbrala družba pod imenom „družba žensk za svobodno obleko« in je po vihnih razpravah z vsemi glasovi proti enemu sklenila, na vso moč in po vseh potih delati na to, da se odpravi ženska kijklja in na njeno mesto stopijo hlače kakor pri moških. /.../ Marsikatera gospa in gospodičina pri nas se bode danes smejala tem Amerikankam in rekla, kako da so ženske na unem delu zemlje neumne! Mi pa mislimo, kakor nas skušnija uči, da nobena moda ni tako neumna, da bi se je naše gospe in gospodičine ne bile že poprijele, ki so enkrat široke kakor sod, drugikrat tanke kakor gliste; enkrat kratke, kakor da bi bilo krojaču blaga zmanjkalo, drugikrat dolge kakor repate zvezde. Po takem ni nemo-goče, da tudi hlače pri ženskah bodo moderne.«³⁸

Anton Aškerc se je na srečanje s kolesarko poleti 1898 v Ljubljani odzval z zapisom v podlistku *Slovenskega naroda*.³⁹ Kolesarke so bile na prehodu iz 19. v 20. stoletje na Slovenskem še redka prikazen in so zbujele v javnosti različne odzive – od vprašanj povezanih z emancipacijo, zdravstvenim in estetskim vidikom, do mode.⁴⁰ Glede slednjega je Aškerc, v podlistku podpisan kot »Antikolesarjevič«, zapisal: »Kaj pa, če pade dama s kolesa! Če pridejo njena krila v najfatalnejši nered, češe na cesti razgali večji del nog, nego bi se smelo zgoditi... ali se Vam ne zdi, ali ne čutite, da že Vaša obleka ni za kolo? 'No, bomo pa moško obleko nosile, pravite. Sedaj še nismo tako daleč. In mislim, da bi v marsikaterem oziru niti dobro ne bilo, če pade v obleki razlika med obema spoloma. Kontrast med moškim in žensko je tako velik,

da že sam od sebe zahteva, da se ta razlika tudi na zunaj v obleki markira! Vsakemu svoje!...«⁴¹

Petintrideset let po izidu članka v *Novicah*, je vprašanje nošnje hlač pri ženskah postalo »resnično in ne samo simbolično. Najnovejši ukaz kraljice Mode, ki iz Pariza s svojim žezlom ves svet za nos vodi, je ta, da morajo ženske obleči hlače — ne sicer moževe, ampak vendar — hlače.«⁴²

Spomladi 1911 je slovensko časopisje spremljalo dogajanje in proteste proti hlačnemu krilu v drugih delih države in v tujini, čeprav je tudi slovenski prostor hitro sledil velikim avstro-ogrskim mestom, saj je bilo moč v Ljubljani, Gorici ali Trstu dobiti razvpito oblačilo istočasno kot na primer na Dunaju. Če sklepamo po časopisnih člankih, se je slovenska javnost za razliko od nekaterih drugih delov države na prihod hlač in njihovo nošnjo v javnosti odzvala bolj pozitivno. Na ljubljanskih ulicah ni prihajalo do protestov, žalitev ali napadov na ženske. Iz časopisnega poročanja sta bila v največji meri razvidna dva pogleda, ki sta se razlikovala predvsem glede na politično in nazorsko pripadnost določenega medija, ki je o temi poročal. Predvsem slovenski liberalni tisk je na ta način dokazoval vrednost slovenske kulture v primerjavi z drugimi »kulturnimi« narodi države (Nemci, Madžari) in naprednost slovenske družbe, ki v novem oblačilu ni videla pohujšljivosti. *Edinost* je zapisala: »Naša prestolnica se je vredno postavila v isto vrsto s kulturnimi centri drugih narodov, kar se tiče hlačnega krila. Te dni se je v Ljubljani pokazala prva dama v hlačah. Bila je to neka igralka nemškega gledališča, ki je več časa promeairala po ljubljanskih ulicah. Občinstvo se je vedlo vseskoz dostojno in taktno in nikomur ni prišlo na misel, da bi damo zasmehoval in insultiral, kakor se to dogaja dan za dnevom v velikih evropskih kulturnih centrih. To bi bil znak, da Slovenci vendar nismo tako barbarski in nekulturni, kakor bi nas radi prikazali svetu razni naši „prijatelji«. Glasom poročil ljubljanskih listov je nova moda napravila dober utis na ljubljansko občinstvo, ker ne vidi v ženskih hlačah prav nič nedostojnega, na čemer bi se moral kdo izpodtikati.«⁴³

V Trstu se je manekenka Jospina Weissehuber, ki jo je eno od dunajskih podjetij poslalo na ulice, da preveri, kako se bodo Tržačani in Tržačanke odzvali na njen mestni obhod, »bala brez potrebe, da jo vržejo v morje.«⁴⁴ Tržačani naj bi novo oblačilo označili za »jako estetično.«⁴⁵

³⁷ Gombač, *Nekaj o modi v slovenskem časopisju na prelomu stoletja (1895–1915)*, str. 100.

³⁸ *Novice*, 10. 11. 1876, št. 41.

³⁹ *Slovenski narod*, 6. 8. 1898, št. 177. Glej tudi: Batagelj, »Ali naj dame kolesarijo?«; kolesarke in žensko telo na prehodu iz 19. v 20. stoletje, str. 40–53.

⁴⁰ Batagelj, »Ali naj dame kolesarijo?«; kolesarke in žensko telo na prehodu iz 19. v 20. stoletje, str. 43–51.

⁴¹ *Slovenski narod*, 6. 8. 1898, št. 177.

⁴² *Slovenec*, 27. 2. 1911, št. 47.

⁴³ *Edinost*, 13. 3. 1911, št. 72.

⁴⁴ *Soča*, 4. 3. 1911, št. 26.

⁴⁵ *Soča*, 9. 3. 1911, št. 28.

Jupes Culottes (hlačno krilo) 675

Cisto mirno, brez vsacega vika in krika prišle so danes direktno iz Pariza v naše mesto glasovite „Jupes Culottes“, zaradi katerih je bilo v svetovnih metropolah mnogo boja. Od danes dalje je videti v izložbi mojega angleškega skladišča več takih eksemplarov, ki mikajo z vso silo radovednega gledalca.

Poleg tega so dospele zadnje novosti velike množine poletnega oblačila: **raglani, redingota, angleških in francoskih kostumov za dame** ter največja izbira najelegančnejših in najfinejših oblik za gospode in otroke.

Priznana nizke cene! Ilustrirani cenik brezplačno!

Za mnogobrojni obisk se priporoča

O. Bernatovič, Ljubljana, Mestni trg šte. 5.

Oglas podjetja Bernatovič, ki bralcem *Slovenca* predstavlja in ponuja nakup hlačnega krila (*Slovenec*, 4. 3. 1911, št. 52)

Katoliška cerkev, ki je imela pomembno vlogo v slovenski družbi tudi preko političnih institucij (Slovenska ljudska stranka), je ažurno sledila spremembam na področju oblačilne kulture in mode, posebno pozornost pa je namenjala ravno ženskim oblačilom. Do modnih novotarij, ki so se z razvojem tekstilne industrije vse hitreje širile med mestnim pa tudi podeželskim prebivalstvom, je imela drugačen pogled in je bila praviloma kritična.⁴⁶ Kar je bilo v nasprotju z normami, je bilo deležno obsodb in številnih protiargumentov, ženskam pa so velikokrat pripisali različne negativne lastnosti.⁴⁷ V *Slovencu*, ki je bil osrednji časopis Slovenske ljudske stranke na Kranjskem, so o »modnem stvaru« – hlačah, pisali z določeno mero skepse in hudomušnosti, a brez kritičnih opazk.⁴⁸ Glede hlačnega krila je bilo na Slovenskem še najbolj kritično goriško katoliško časopisje, kar bo podrobneje predstavljeno v nadaljevanju.

Liberalni tisk je predstavljal modne novosti v pozitivnejši luči, kar je razvidno iz časopisnega poročanja tržaške *Edinosti*, kranjskega *Jutra* ali, kot bomo videli v nadaljevanju, goriške *Soče*.⁴⁹ Časopis *Jutro* je na primer hlačno krilo označil za »atentat na staro, konservativno modo.«⁵⁰ Čeprav je liberalno slovensko časopisje prihod hlačnega krila predstavljalo kot emancipacijski dosežek, vse ženske tega niso podprle. Slovenska pesnica in pisateljica Ljudmila Prunk je pod psevdonimom Utva marca 1911 zapisala daljši članek v *Slovenski gospodinji*. Najprej je predstavila glavne značilnosti francoske mode, do katere je bila kritična, potem pa še izpostavila nekatere prednosti nošnje hlačnega krila, a le pri določenih dejavnostih. »Psevdofeministke trdijo, da je to velevažen pojav

za žensko gibanje, ki mu je treba z vso resnobo slediti, ker tudi s tem ženske pokažejo moškimi svojo enakopravnost. Igralke se izražajo o ženskih vrhnjih hlačah zelo različno. Nekateri so se v njih že pokazale na odru; druge nameravajo za sedaj ostati še zveste krilu. Dunajski aristokratski ženski krogi so odločno proti hlačnemu krilu ter trdijo, da se v njihovih krogih gotovo ne bo sledilo tej modi. Istotako protiven jej je literarni ženski svet.« Prihod hlačnega krila je povezala z modernizacijskimi procesi, v katere se je vse hitreje vključeval tudi

slovenski prostor. »Mislim pa, da je najnovejša ženska moda le posledica najmlajših športov: avtomobilov, motociklov in letalnih strojev. Pri teh športih je hlačno krilo gotovo neobhodno potrebno. Iz tega hlačnega krila pa ne more postati splošna ženska obleka tudi za tiste, ki se s športom ne morejo ali ne marajo baviti. Mogoče pa je, da se iz hlačnega krila razvije še prav zdrava nova moda.«⁵¹ Izpostavila se je tudi pisateljica Zofka Kveder,⁵² ki je o hlačnem krilu podala negativno mnenje. Komentar je objavil časopis *Edinost*. Po njenem mnenju je hlačno krilo bilo nepraktično in neuporabno za hitrejšo hojo. Označila ga je za »prehodno, ne posebno okusno modno muho.«⁵³

Prihod hlačnega krila v Gorico

Na Slovenskem je hlačno krilo, če drži časopisno poročanje, največjo pozornost poželo v Gorici – večnacionalnem središču dežele Goriške in Gradiške. Oblačilo se je v goriških slovenskih in italijanskih medijih prvič predstavilo februarja 1911. Novo pomladno modo so v *Soči* označili za »interesantno.«⁵⁴ Po obširnem poročanju slovenskega in tujega časopisja je zanimanje zajelo tudi goriško publiko, ki je pričakovala skorajšnji prihod novega trenda na Primorsko. Časopis *Soča* je tako že 9. marca 1911 obelodanil bralkam, med katerimi se je govorilo »mnogo o novi ženski modi, o hlačnem krilu«, da bo novo oblačilo, ki je sprožalo polemike po celi državi, kmalu dostopno tudi pri goriških trgovcih.⁵⁵ Slednji so dodobra izkoristili zanimanje žensk, ki jih je k temu še bolj spodbudilo opisano dogajanje v Trstu, Ljubljani in drugih predelih države. Goričanke niso hotele zaozstajati za Dunajčankami ali Parižankami. V Gorici je

⁴⁶ Studen, »Nespodobno oblečene ženske so satanovo orodje, ker po njih kakor nekaj po kači govori«, str. 89-90.

⁴⁷ Gombač, »Modni pêle mèle« slovenske družbe med svetovnimi vojnami, str. 198.

⁴⁸ *Slovenec*, 27. 2. 1911, št. 47. »Odslej /se bo/ vsaka ženska lahko pohvalila nasproti prijateljici, da ona v hiši hlače nosi, in to je tudi nekaj!«

⁴⁹ Gombač, »Modni pêle mèle« slovenske družbe med svetovnimi vojnami, str. 317.

⁵⁰ *Jutro*, 13. 3. 1911, št. 374.

⁵¹ *Slovenska gospodinja*, 18. 3. 1911, št. 3.

⁵² Zemljič, Marica Nadlišek Bartol, str. 287. Zofka Kveder je že pred prvo svetovno vojno nosila hlače v javnosti. Ko je tako oblečena nekoč obiskala Marico Nadlišek Bartol v Svetem Ivanu pri Trstu jo je ta, zaradi opazk sosedov, prosila naj je ne obiskuje več na domu.

⁵³ *Edinost*, 16. 3. 1911, št. 75.

⁵⁴ *Soča*, 21. 2. 1911, št. 21, *Gazzetino Popolare*, 23. 2. 1911, št. 2775.

⁵⁵ *Soča*, 9. 3. 1911, št. 28.

Eden od osrednjih javnih prostorov v Gorici – Korzo Giuseppe Verdi. V ozadju na desni strani je vidna zgradba Trgovskega doma (Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, PANG 667, Zbirka razglednic)

prva kupcem ponudila hlačno krilo trgovina Pregrad & Černetič,⁵⁶ kmalu pa sta sledili še trgovina Antona Medveda in podjetje Ignazija Steinerja. Zanimanje je bilo veliko, saj je bilo »gledalcev vsepolno. Nekaterim damam dopade hlačno krilo, druge zardevajo, ko zagledajo v izložbah novo nošo.«⁵⁷ Ravno slednje je bilo morda razlog za oklevanje pri nakupu, kar pa so trgovci poskusili rešiti na način, katerega so uporabljale velike modne hiše na Dunaju, Trstu in drugih središčih. Dodatne skrbi bi ženskam lahko povzročalo tudi obnašanje in negativen odziv javnosti, ki so se pojavljali po drugih delih države. Zaradi tega so trgovci v Gorici občinstvu predstavili novo oblačilo na manekenkah oz. »reklamnih leptoticah«, kot so jih poimenovali v *Edinosti*.⁵⁸ Podjetje Steiner je v ta namen organiziralo nekakšno modno revijo. »Ne v izložbi, ampak v notranjih prostorih bo šetala dama, v hlačnem krilu, o katerem sodijo, da je decentno ter da

je upati, da se ta noša polagoma uvede. Po samih modelih ni mogoče prav presojati nove noše je treba je videti damo oblečeno v hlačno krilo.«⁵⁹ Po pozitivnem odzivu so nato ženske v krilu poslali še na goriške ulice, s čimer so preverili vzdušje goriške javnosti. Trgovca Medved in Steiner sta poslala vsak po dve, da so se sprehodile po glavni mestni promenadi. »Zgodilo se ni nobeni nič, marveč se je obnašalo občinstvo povsem dostojno. Gledali so jih in sodili, drugače so imele popoln mir. Mnenja ženskega sveta so deljena: ene so za hlačno krilo, oziroma hlače, druge odločno proti.«⁶⁰ Kljub temu, da je goriška javnost odreagirala tolerantno, kar naj bi bila po mnenju nekaterih posledica strahu pred kompromitacijo v javnosti, so v časopisju ženskam svetovali, naj raje ne hodijo v hlačah po ulicah mesta.⁶¹

Odziv je spodbudilo društvo Goriška slovenska mladina. V program »dramatičnega večera«, ki je potekal 25. marca 1911 v goriškem Trgovskem domu, je vključilo tudi plesni in pevski nastop ženske v hlačnem krilu, kar je bilo v vabilu še posebej poudarjeno.⁶² Organizatorji so morda na ta način poskušali preseči predsodke, ki so se ustvarili pri nekaterih glede novega oblačila, po vsej verjetnosti pa se je pri najavi dogodka skrivala tudi želja po dosegu čim večjega obiska, saj je občinstvo »najbolj radovedno« pričakovalo prav to točko prireditve.⁶³ Obenem ne gre spregledati povezav s praksami v Franciji, kjer sta moda in gledališče uspešno sodelovala. Da so bile gledališke predstave tudi v Gorici izvrstna priložnost za predstavitev modnih trendov, dokazuje primer Marie Tonkli, žene goriškega odvetnika in politika Nikolaja Tonklija, katere nova oblačila je goriška publika lahko redno občudovala na koncertih.⁶⁴ Prireditve goriške mladine je časopis *Soča* podprl, vstopnice pa je bilo moč dobiti v trgovini vodilnega liberalnega goriškega politika Andreja Gabrščka.⁶⁵ Odzivi na nastop so bili različni in so sprožili polemiko v časopisju. »Dramatičen večer« Goriške slovenske mladine je bil očitno res dramatičen, vsaj če sklepamo po poročanju katoliškega političnega časopisja. Nastop neimenovane ženske, katere identiteta je bila zakrita po vsej verjetnosti ravno zaradi nošnje hlačnega krila, je sprožil burne reakcije.

Neodobravanje je že v začetku marca 1911 izrazil dopisnik *Eca del Litorale*, ki je prihod hlačnega krila v Gorico označil za »komični spektakel«, ženske pa pozval, naj kot matere in državljanke ne izgubljajo časa z njimi.

⁵⁶ *Soča*, 11. 3. 1911, št. 29.

⁵⁷ *Soča*, 14. 3. 1911, št. 30.

⁵⁸ *Edinost*, 9. 3. 1911, št. 63.

⁵⁹ *Soča*, 18. 3. 1911, št. 32.

⁶⁰ *Soča*, 21. 3. 1911, št. 33.

⁶¹ *Corriere Friulano*, 20. 3. 1911, št. 64.

⁶² *Soča*, 23. 3. 1911, št. 34.

⁶³ *Soča*, 28. 3. 1911, št. 35.

⁶⁴ Šatej, *Žensko delovanje na Goriškem od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne: magistrsko delo*, str. 40.

⁶⁵ *Soča*, 23. 3. 1911, št. 34.

Ženska v hlačah je bila po mnenju avtorja ženska, ki »nima ničesar v glavi.« Poudaril je tudi, da zavzemanje za enakopravnost med spoloma nima nobene zveze z modo.⁶⁶ Če je katoliška Gorica že v začetku marca 1911 nov modni trend označila za »spako«,⁶⁷ je bil *Primorski list* še ostrejši. Razburjenje je bilo tolikšno, da si je dogajanje na prireditvi goriške mladine priborilo mesto na naslovnici časopisa, ki je bilo vodilno glasilo goriškega krščansko-socialnega gibanja. Neimenovani avtor je v članku »*Jupe culotte*« hlače označil za »neumnost potratnih pariških dam« in »babarijo«, ki ne spada v slovenski prostor. Po njegovem mnenju so predstavljale grožnjo dotedanjemu družbenemu redu. Z nošnjo hlač po mnenju avtorja »ženska noče biti več ženska, ampak moški. Izneveriti se hoče večno ženskimi idealom, ki so jej določeni po naravi in po božji naredbi. Hlače hoče nositi, v kratkem morda celo sabljo in puško! S cigaretko v ustih bo hodila po ulicah! To je ženska emancipacija, ki nam jo ponuja propadajoči francoski narod.«⁶⁸ Avtor se je spraval tudi na zapise Soče o prireditvi goriške mladine in časopisu očital neprimerno poročanje in celo simpatiziranje s podjetjem Steiner, ki po imenu sodeč ni bilo slovensko, kar naj bi bilo v nasprotju z geslom »*svoji k svojim*« pri podpiranju narodnih trgovcev v mestu. S tem je modno vprašanje zapeljal v nove dimenzije in vanj vključil še narodno in politično vprašanje.

Hlačno krilo je na ta način postalo del kulturnega boja med najpomembnejšima političnima tabora (liberalnim in katoliškim) na Slovenskem. Zanimivo pa je, da na Kranjskem njegova nošnja ni dosegla odmeva, do katerega je prišlo na Goriškem. Oba tabora sta iskala različne načine, da bi nasprotovala nasprotni strani, oziroma jo poskušala diskreditirati. *Primorski list* je apeliral na prebivalstvo Gorice, naj se raje kot novim modnim trendom posveti gospodarskemu, narodnemu in socialnemu delu, a je pri tem dodal še, »*da take ženske, ki se zdaj pačijo z neumnostjo ženskih hlač, niso za nobeno delo ne v družini, ne v društvih, ne drugod.*«⁶⁹ Na odziv nasprotnega tabora ni bilo potrebno dolgo čakati. V Soči je član Goriške slovenske mladine zavrnil očitke in dodal, naj katoliški tabor raje sleče »*prej ženskam hlače po raznih krščanskih hišah in farovžih — in to temeljito zlasti pri volitvah*«,⁷⁰ kar je merilo na agitatorsko moč ženstva znotraj družinskega okolja in različnih katoliških društev v času deželnih in državnih volitev.⁷¹ Na omembo »*propadajočega francoskega naroda*« je avtor še opozoril urednika *Primorskega lista*, da s takšnim pisanjem očitno tudi »*odločno prepoveduje*« romanja

»*krščanskih*« žena v Lurd.⁷² V *Primorskem listu* so sicer v nadaljevanju polemike izpostavili, da je njihov zapis doživel odobravanje tako pri nekaterih liberalno usmerjenih meščanih kot pri »*inteligentnih ženskih krogih*«. Pisec je izpostavil pismo, ki ga je prejelo uredništvo časopisa, v katerem je neimenovana bralka pohvalila zapis, ki je »*odločno nastopili za čast in dostojanstvo žensk, ki jim priče, a proti pačenju in nečimernosti onih redkih slovenskih potratnih dam, ki ne vedo več, kako bi trosile denar za lišp.*«⁷³ Pričujoči časopisni fragment nakazuje, da širša goriška javnost, med njimi tudi številne ženske, ni bila pripravljena sprejeti nove mode, in da je popularizacija le-te v aprilu 1911 že izgubljala zagon. Tako je bilo tudi na Goriškem, saj se s tem člankom v goriškem časopisu zaključila polemika v zvezi z nastopom v Trgovskem domu in nošnjo ženskih hlač v mestu.

Sklep

Tako kot se je okrog *Jupe-culotte* razplamtel vihar na začetku marca 1911, tako je tudi že naslednji mesec tudi ugasnil. Kljub intenzivnemu poročanju medijev nova moda ni dobila prave podpore med avstro-ogrskim in tudi slovenskim ženstvom in v javnosti. Burni odzivi avstro-ogrske javnosti kažejo, da hlačnega krila ženske niso hotele nositi, saj bi z njim tvegale posmeh, žalitve in napade vseh tistih množic, ki se niso mogle sprijazniti s tem, da bi ženske posnemale moške in se polastile hlač. Poleg tega so se pojavili novi modni trendi, ki so potisnili hlačno krilo v zgodovino za nekaj desetletij. Oktobra 1911 so tako na Dunaju zapisali, da je »*umrlo blažene smrti*«. ⁷⁴

Dogodki, povezani z oblačilom, izstopajo po svoji razširjenosti. Zajeli so celotno Evropo in izstrelili vprašanje ženskega nošenja hlač v širšo javnost ter sprožili debato glede emancipacije žensk ravno v času, ko je v velikem delu Evrope potekal intenziven boj za žensko volilno pravico. Mnogi pisci so se osredotočili tudi na zdravstvene vidike nošnje hlačnega krila, v katerem so zaradi ohlapnosti, udobnosti in mobilnosti videli velik preskok in napredek v korelaciji z dotedanjimi modnimi trendi, kot na primer nošnjo steznika, ki je ovirala normalno dihanje in pretok krvi ter spreminjala obliko hrbtenice in prsnega koša.⁷⁵ Prihod hlačnega krila na trg je zamajal dotedanje modne in oblačilne vzorce, ki so se radikalno spremenili šele v času prve svetovne vojne. V vojnem času se je pri ženskah pričela postopoma uveljavljati nošnja hlač, kar je bila posledica nadomestitve

⁶⁶ *Eco del Litorale*, 11. 3. 1911, št. 48.

⁶⁷ *Gorica*, 11. 3. 1911, št. 20.

⁶⁸ *Primorski list*, 30. 3. 1911, št. 13.

⁶⁹ *Prav tam*.

⁷⁰ *Soča*, 1. 4. 1911, št. 37.

⁷¹ *Selišnik, Prihod žensk na oder slovenske politike*, str. 52-53.

⁷² *Soča*, 1. 4. 1911, št. 37.

⁷³ *Primorski list*, 6. 4. 1911, št. 14.

⁷⁴ *Wiener Neuste Nachrichten*, 23. 10. 1911, št. 42.

⁷⁵ *Remec, Podrgni, očedi, živali otrebi: higiena in snaga v dobi meščanstva*, str. 234.

moške delovne sile, ki je odšla na evropska bojišča. Delo v proizvodnji, prometu in drugih sektorjih je zahtevalo primerna oblačila, ki so morala biti praktična in preprosta.⁷⁶ Trend praktične in nosljive mode se je po vojni še razširil in ni ga bilo moč več ustaviti.

Če primerjamo Gorico pa tudi širši slovenski prostor z nekaterimi ostalimi predeli Avstro-Ogrske, lahko iz poročanja dnevnega časopisa ugotovimo, da odpor proti oblačilu ni dosegel intenzitete, kakršna se je pojavila ponekod drugod po državi ali Evropi. Tako goriško, kot bližnje tržaško okolje bi lahko označili za liberalno, kozmopolitsko in odprto idejam, ki so prihajale iz tujine. Trst je bil že v 90. letih 19. stoletja središče javnega delovanja Slovenk, ki so leta 1897 ustanovile tudi prvi slovenski ženski časopis *Slovenka*.⁷⁷ Kaj je temu botrovalo, je iz časopisnih zapisov težko razbrati. Slovensko liberalno časopisje je do hlač nastopalo z določeno naklonjenostjo in dokazovalo naprednost slovenske kulture in miselnosti. Na drugi strani tudi katoliško časopisje, z izjemo goriškega, ni izrazilo nastopilo proti novi modi ter na tak način ni dalo povoda slovenski javnosti, da bi do hlačnega krila razvila negativno mnenje.

Viri in literatura

Časopisni viri:

Agramer Zeitung, 1911
Arbeiter Zeitung, 1911
Bukowinaer Post, 1911
Corriere Friulano, 1911
Die Muskete, 1911
Eco del Litorale, 1911
Edinost, 1911
Gazzettino Popolare, 1911
Gorica, 1911
Jutro, 1911
Novice, 1876
Primorski list, 1911
Reichspost, 1911
Slovenec, 1911
Slovenska gospodinja, 1905, 1911
Slovenski narod, 1898
Soča, 1911
Sport und Salon, 1911
Wiener Neuste Nachrichten, 1911

⁷⁶ Cho, Oh, *Fashion and Periodic Conditions before and after World War I: – 1910s to the Beginning of 1930s –*, str. 65.

⁷⁷ Verginella, *Ženske med nacionalnim angažmajem in bojem za žensko emancipacijo. Slovenke v Trstu na prehodu iz 19. v 20. stoletje*, str. 133-144.

Literatura:

- Batagelj, Borut:** »Ali naj dame kolesarijo?«: kolesarke in žensko telo na prehodu iz 19. v 20. stoletje. *Zgodovina za vse: vse za zgodovino*, l. 11, št. 2. Celje: Zgodovinsko društvo, 2004, str. 40-53.
- Bolton, Andrew; Koda, Harold:** Preface: The Prophet of Simplicity. *Poiret* (ur. Andrew Bolton in Harold Koda). New York: Metropolitan Museum of Art, 2007.
- Cho, Kyu-Hwa; Oh, Yun-Jeong:** Fashion and Periodic Conditions before and after World War I: – 1910s to the Beginning of 1930s -. *Journal of Fashion Business*, l. 6, št. 3. The Korean Society of Fashion Business, 2002, str. 60-68.
- Ebert, Anne-Katrin:** *Radelnde Nationen: Die Geschichte des Fahrrads in Deutschland und den Niederlanden bis 1940*. Frankfurt, New York: Campus Verlag, 2010.
- Getzy, Adam:** *Fashion and Orientalism: Dress, Textiles and Culture from the 17th to the 21st Century*. London, New York: Bloomsbury Academic, 2013.
- Gombač, Maja:** »Modni pêle mêle« slovenske družbe med svetovnimi vojnami. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2011.
- Gombač, Maja:** Nekaj o modi v slovenskem časopisju na prelomu stoletja (1895–1915). *Zgodovina za vse: vse za zgodovino*, l. 6, št. 2. Celje: Zgodovinsko društvo, 1999, str. 98-108.
- Heine, Scot W.:** *Culture and Customs of France*. London: Greenwood Press, 2006.
- Remec, Meta:** *Podrgni, očedi, živali otrebi: higiena in snaga v dobi meščanstva*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Selišnik, Irena:** *Prihod žensk na oder slovenske politike*. Ljubljana: Sophia, 2008.
- Studen, Andrej:** »Nespodobno oblečene ženske so satanovo orodje, ker po njih kakor nekdanj po kači govori«. *Stiplovškov zbornik* (ur. Dušan Nečak). Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, 2005, str. 89-102.
- Šatej, Barbara:** *Žensko delovanje na Goriškem od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne: magistrsko delo*. Ljubljana: [B. Šatej], 2012.
- Troy, Nancy J.:** The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France. *Theatre Journal*, l. 53, št. 1. Baltimore: John Hopkins University, 2001, str. 1-32.
- Verginella, Marta:** *Ženske med nacionalnim angažmajem in bojem za žensko emancipacijo. Slovenke v Trstu na prehodu iz 19. v 20. stoletje*, str. 133-144.
- West, Emma:** A Modern(ist) Mode: Fashion, 1910, and the Limits of Modernism. *Word and Text:*

A Journal of Literary Studies and Linguistics, l. 1, št. 3. Cardiff: Centre for Critical and Cultural Theory, 2011, št. 65-78.

Zemljič, Igor: Marica Nadlišek Bartol. *Splošno žensko društvo: 1901–1945: od dobrih deklet do feministk* (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2003, str. 278-292.

Zusammenfassung

„DIE FRAUEN SIND SOWIESO SCHON ÜBERALL AM GEWINNEN, HIER ABER WERDEN SIE ES NICHT SCHAFFEN, WIR GEBEN IHNEN DIE HOSEN NICHT. WER WIRD DENN DANN RÖCKE TRAGEN?“

Die Ankunft des Hosenrockes in Görz

Im Frühjahr 1911 wurde Europa und damit auch der slowenische Raum von einem wahren Modiefieber erfasst, das das neue Kleidungsstück *Jupe-culotte* betraf, also den Hosenrock, wie er auch genannt wurde. Er wurde von einem der weltweit führenden Modedesigner, dem Franzosen Paul Poiret lanciert, der sich dabei von der orientalischen Mode inspirieren ließ. Die Modesaison 1910/1911 bedeutete nach Ansicht einiger einen radikalen Bruch mit den damals vorherrschenden Modemustern und bewirkte zahlreiche Veränderungen der Bekleidungskultur, wobei gerade Hosen für Frauen die größte Rolle spielten. Der Hosenrock rief aufgrund seiner Form verschiedene Reaktionen in Europa hervor – von Unterstützung und der Verbindung mit der Frauenemanzipation bis hin zu Entrüstung und Vorwürfen, dass die neue Mode die Gesellschaftsordnung zerstört. Wenn Frauen in der Öffentlichkeit Hosen trugen, wurde dies von der Gesellschaft zu Beginn des 20. Jahrhunderts weitgehend als unangebracht und unschicklich angesehen. Dies stoppte jedoch beim Hosenrock nicht das von den Medien unterstützte Vordringen der Modehäuser und -geschäfte auf den europäischen Markt. Auch in den Stadtzentren Österreich-Ungarns schickten die Modehäuser Mannequins auf die Straßen, die das Kleidungsstück in der Öffentlichkeit bewarben und die Reaktionen darauf testeten. Hie und da kam es deswegen zu Protesten und die Öffentlichkeit drückte ihre Unzufriedenheit mit dem modischen Neuankömmling aus Frankreich auch durch Angriffe auf die Mannequins aus. Gegen den Hosenrock organisierte man sogar Versammlungen und Vereine.

Der slowenische Raum stand anderen Teilen Europas bei den modischen Neuerungen in nichts nach und die Bewohner der größeren Städte (Triest, Ljubljana,

Görz) konnten bereits im März 1911 das Kleidungsstück bewundern oder kritisieren und auch kaufen. Im Vergleich zu anderen Gebieten Österreich-Ungarns reagierte die slowenische Öffentlichkeit viel toleranter auf den Hosenrock. Diese Toleranz wurde von der slowenischen liberalen Presse besonders hervorgehoben, um damit die Fortschrittlichkeit der slowenischen Kultur und Denkweise zu beweisen, besonders im Vergleich zu Deutschen und Ungarn. Auf der anderen Seite trat auch die katholische Presse nicht dezidiert gegen die neue Mode auf und gab so der slowenischen Öffentlichkeit keinen Anlass, sich eine negative Meinung über den Hosenrock zu bilden. Eine Ausnahme war jedoch Görz, das sich hinsichtlich der medialen Aufmerksamkeit vom übrigen slowenischen Gebiet abhob. Zwischen der Görz liberalen und katholischen Presse kam es zu Polemiken über das Tragen, die Bedeutung und die Rolle der neuen Mode. Neben der Frage der Frauenemanzipation wurden auch nationale und politische Fragen miteinbezogen und damit wurde das Thema Teil des Kulturkampfes zwischen den zwei bedeutendsten slowenischen politischen Lagern, dem liberalen und dem katholischen. Trotz der intensiven medialen Berichterstattung fand die Mode keine Unterstützung der österreichisch-ungarischen und slowenischen Öffentlichkeit. Die Berichterstattung endete bereits im April 1911 und das Kleidungsstück verschwand aus den Modehäusern und von den Straßen.

Schlagwörter: *Jupe-culotte*, Paul Poiret, Frauenmode, Hosenrock, Gorica/Görz